

LAUKO EDUKACINĖS ERDVĖS: IDĖJOS IR NAUJOS UGDYMO GALIMYBĖS

Rita Makarskaitė-Petkevičienė
Vilniaus universitetas, Lietuva

Santrauka

Edukacinės erdvės – tiek gamtinės, tiek vidaus, tiek virtualios, skaitmeninės – padeda materializuoti ir modernizuoti ugdymo turinį, motyvuojant ugdymo proceso dalyvius. Lietuvos mokinių neformalaus švietimo centras jau aštuonerius metus tikslinėmis dirba siekdamas proveržio šalies mokyklose kuriant edukacines erdvės ir jas panaudojant ugdymo reikmėms. Edukacinių erdvų konkursas – tai tik viena minėto centro inicijuojama gerosios patirties skaidos forma, įtraukianti mokyklas, jų bendruomenes. Tyrimo tikslas – apibendrinti išpūdžius ir atradimus, patirtus dalyvaujant Respublikinio mokykly edukacinių erdvų 2018 metų konkursu nacionalinės vertinimo komisijos darbe ir pateikti rekomendacijas mokyklų lauko edukacinių erdvų kūrimui bei veiklos tobulinimui. Atliepiant tikslą siekiama atsakyti į šiuos klausimus: 1) Kuo ypatingas Respublikinis mokykly edukacinių erdvų konkursas ir kokia jo misija? 2) Kokios Lietuvos mokykly lauko edukacinių erdvų puoselėjimo ir jų panaudojimo ugdymui tendencijos? 3) Ką derėtų rekomenduoti mokykloms, norinčioms lauko erdvės maksimaliai panaudoti ugdymo tikslams?

Aptariama 33 mokykly geroji patirtis kuriant lauko edukacines erdvės ir jas pritaikant ugdymui. Nagrinėjama, kodėl naudinga turėti lauko edukacinių erdvų planą; kodėl reikalingos lauko klasės ir kokios jos galėtų būti; kokias erdvės, skirtas žaidimams, kalbų, meniniams ugdymui yra išrengusios tiriamos mokyklos; kaip lauko edukacines erdvės išnaudojamos gamtamoksliniam ugdymui ir t. t. Svarstoma, ko dar stinga aplankytų mokykly lauko edukacinių erdvėse, kuo derėtų jas papildyti. Pateikiamos rekomendacijos, kur link eiti mokykly bendruomenėms, kad lauko edukacines erdvės maksimaliai tarnautų vaiko ugdymui(si).

Pagrindiniai žodžiai: bendrojo ugdymo mokykla, gamtamokslinis ugdymas, lauko edukacines erdvės.

Įvadas

S. Sampson (2016) duoda puikių patarimų, kaip išauginti gamtos vaiką. Aišku viena, kuo daugiau būti lauke, mokyties gamtoje ir iš jos. Daugiau nei dviešimt metų besišianti Lietuvos mokyklos reforma su savo klystkeliais ir klaidomis, aiškių prioritetų neturėjimu ir dažna jų kaita iš ugdymo (gal ir netycia) išgujo lauką. Žinoma, prie to labai prisdėjo ugdymo organizavimą reglamentuojantys dokumentai, potvarkiai, instrukcijos. Tradicijos kuriamos dešimtmečius, tad tai, kas sunaikinta, pamiršta sugrąžinsi sunku, dažnai reikia pradėti nuo nulio. Tačiau keičiantis požiūriui, nors ir atsiranda tam tikrų iššūkių, būtina mokykly bendruomenėms susitelkti, kad vaikui duotume viską, kas geriausia jo prigimčiai ir ugdymo(si) kokybei. Jeigu realizuodami ugdymo turinį pedagogai atsako į klausimus: ką, kaip, kodėl?, tai galvodami apie ugdymo aplinką turėtų pagalvoti: kuo ir kodėl ši aplinka, t. y. lauko edukacinių erdvė bus veiksmingesnė už klasę, kabinetą ir kokiam ugdymo turiniui ji tiesiog nepakeičiama.

Šio tyrimo tikslas – apibendrinti išpūdžius ir atradimus, patirtus dalyvaujant Respublikinio mokykly edukacinių erdvų 2018 metų konkursu nacionalinės vertinimo

komisijos darbe ir pateikti rekomendacijas mokyklų lauko edukacinių erdvų kūrimui ir veiklos tobulinimui.

Straipsnyje naudojama savoka „mokykla“ atitinka Lietuvos švietimo įstatyme pateikiama šios savokos aiškinimą: „Mokykla – juridinis asmuo, valstybės narės juridinio asmens ar kitos organizacijos padalinys, išteigtas Lietuvos Respublikoje teisės aktų nustatyta tvarka, kurio pagrindinė veikla yra formalusis arba (ir) neformalusis švietimas“. Vadinas, visos į tyrimo lauką patekusios neformalaus ir formalus ugdymo įstaigos, nesvarbu, koks jų tipas, straipsnyje vadinamos mokyklomis.

Tyrimo objektas – mokyklų lauko edukacinių erdvės: idėjos ir jų panaudojimas ugdymui.

Tikslias įgyvendintas atsakant į šiuos klausimus:

- 1) Kuo ypatingas Respublikinis mokyklų edukacinių erdvų konkursas ir kokia jo misija?
- 2) Kokios Lietuvos mokyklų lauko edukacinių erdvų puoselėjimo ir jų panaudojimo ugdymui tendencijos?
- 3) Ką derėtų rekomenduoti mokykloms, norinčioms lauko erdves maksimaliai panaudoti ugdymo tikslams?

Tyrimo metodologija

Mokyklų edukacinių erdvų 2018 metų konkurso nacionalinį lygmenį organizavo Lietuvos mokinių neformalaus švietimo centras (LMNŠC). Jis koordinavo ir vertinimo komisijos, į kurią buvo pakviesta 13 specialistų, besidominčių kraštotvarkos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo, sveikatinimo ir kt. klausimais, darbą. Jie aplankė net 81 mokyklą (27 darželius, 45 – bendrojo ugdymo įstaigas, 5 – profesinio rengimo centrus, 4 – neformalaus švietimo centrus), esančią 34 savivaldybėse. Tai rodo, kad minėtame konkurse dalyvavo daugiau nei pusė (57 %) visų šalies savivaldybių. Nacionalinė edukacinių erdvų vertinimo komisija po Lietuvą keliavo 10-ia maršrutu: 8 iš jų buvo vienos dienos, 2 – dviejų dienų trukmės. Kiekvienu maršrutu vykdavo nemažiau kaip 7 komisijos nariai. Šio straipsnio autorė komisijos darbe dalyvavo 5 dienas, keliavo 5 maršrutais (1 – Druskininkai – Lazdijų rajonas, 2 – Jurbarko – Kauno rajonas, 3 – Trakų – Alytaus rajonas, 4 – Marijampolė – Vilkaviškio rajonas, 5 – Širvintų – Ukmergės rajonas) ir aplankė 33 mokyklas. Mokyklų lauko ir vidaus edukacinių erdvės buvo vertinamos pagal 25 kriterijus ir tokiu būdu atrinktos geriausiai edukacines erdves tvarkančios mokyklos.

Šiame straipsnyje minėtos 33 mokyklos nebus vertinamos, lyginamos ar parodoma jų vieta konkurso rezultatų lentelėje. Norima tik aptarti ir pristatyti jų gerą patirtį, idėjas kuriant lauko edukacines erdves ir jas pritaikant ugdymui. Šių mokyklų idėjos, patirtis galėtų būti naudinga ir kitiems, norintiems dalį ugdymo laiko iš klasės perkelti į lauką ir suprantantiems, kad tai daryti prasminga.

Tyrimo rezultatai

Mokyklų edukacinių erdvų 2018 metų konkurso nuostatuose suformuluotas tikslias – aktyvinti mokyklų tikslinę, darnų ir estetiską edukacinių erdvų kūrimą ir kūrybišką jų naudojimą mokinių ugdymo procesui organizuoti, ištraukiant į praktinę veiklą visą mokyklos bendruomenę; skatinti mokyklų bendruomenių kūrybiškumą ir savarankiškumą, kuriant mokyklos vidaus ir lauko ir edukacines erdves; ugdyti vaikų ir jaunimo aplinkosaugos ir

bendrąsias vertybes, formuojant mokyklos aplinkos savitumą, kuriant gamtos ir žmogaus sąlyčio aplinkoje zonas; stiprinti bendravimo ir bendradarbiavimo ryšius tarp ikimokyklinio, bendrojo ugdymo, profesinio mokymo įstaigų, neformaliojo vaikų švietimo mokyklų, skleisti gerąjį patirtį.

Šis konkursas turi 8 metų istoriją. Per tą laiką daug kas padaryta: organizuoti tiksliniai seminarai mokytojams; išvykos ir pažintis su užsienio mokyklų edukacinėmis erdvėmis; gerosios patirties sklaida vyko ir Lietuvoje, kai mokyklų komandos lankė mokyklas – edukacinių aplinkų kūrimo pradininkes; sukurti video filmai buvo naujas proveržis ieškantiems idėjų, bet dar nežinantiems kaip jas išgyvendinti; konferencijos, konkursai savivaldybėse ir pan.

Geros mokyklos koncepcijoje (2015) taip pat atsispindi tos pačios ugdymo(si) aplinkoje idėjos. Kaip nurodo šis dokumentas, turėtų būti dinamiška ir atvira. Nuo tradicinių klasių erdvę rekomenduojama pereiti prie „klasių be sienų“: ugdymo(si) procesas gali vykti ir koridoriuose, holuose, bibliotekoje, mokyklos kieme ir kitose vidinėse bei išorinėse mokyklos erdvėse. Skatinama didesnį vaidmenį permesti mokyklos kiemui, mokymuisi lauke skiriamas didesnis vaidmuo. Kitas šio dokumento aspektas, jog pažymima, kad mokiniai turėtų prisidėti prie mokyklos aplinkos kūrimo savo idėjomis ir darbais. Jie turėtų dalyvauti kuriant aplinką, kurioje jiems būtų gera, įdomu ir smagu būti. Ir visai nebesvarbu, kad ji bus darbinė ir ne visada tvarkinga, daug svarbiau, kad ji būtų saugi, ergonomiška, patogi, dinamiška.

Susipažinus su mokyklų edukacinėmis aplinkomis galima teigti, kad šioje srityje per aštuonis metus padarytas didelis proveržis. Mokyklų edukacinių erdvę konkursas ne tik paskatino kurti edukacines erdves, tačiau padėjo mokyklų bendruomenėms suprasti edukacinių erdvę esmę, paskatino dalį ugdomosios veiklos perkelti į mokyklos kiemą. Būdamas lauke, gryname ore vaikas gauna išskirtinę galimybę pažinti visą pasaulį. Be to, bendra veikla subūrė mokyklos bendruomenę, pagerino jos narių tarpusavio santykius.

Keliaujant po Lietuvą įsitikinta, kad mokyklų edukacines erdvės – tai galimybė išplėsti, pagilinti ir iliustruoti ugdymo turinį, teoriją susieti su praktika, atliepti skirtingu mokinių poreikius ir gebėjimus. Be to, tai idėjos papildomoms ugdomosioms veikloms, neformaliam švietimui, kas darosi labai aktualu išgyvendinant visos dienos mokyklos idėjas. Ir jeigu mokyklos kiemas tampa tokia edukacine erdvė ar atskiromis erdvėmis, kiek daug gali gimti idėjų, kaip ugdymo turinį papildyti natūraliais objektais, tiriamaisiais darbais, galimybėmis kitaip ugdysti mokinių gebėjimus: ieškoti priežasčių – pasekmiių atvejų, palyginti ir sugretinti gamtos objektus, juos grupuoti ir klasifikuoti. Galų gale išėjimas iš nusibodusios, įgrisusios klasės į kitą mokymosi erdvę žadina mokinių mokymosi motyvaciją. Mokyklos, dalyvavusios Edukacinių erdvę konkurse, jau pastebėjo jų naudą, džiaugėsi pagerėjusiais mokinių mokymosi rezultatais, ikimokyklinukų pasiekimais. Be to, patekė į tokias edukacines erdves, mokiniai turi puikias galimybes mokytis integruotai ir patirti, kad tarp mokomujų dalykų nebelieka ribų, kad ugdymo proceso dalyvius jungia bendra veikla ir rezultatų siekis. Mokydamiesi lauke mokiniai įsitraukia į įdomią teminę veiklą, pritaiko įvairių dalykų žinias ir vedini naujų patirčių ir atradimų ugdosi naujų supratimą ir gebėjimus, atėjusius natūralios vizualizacijos keliu.

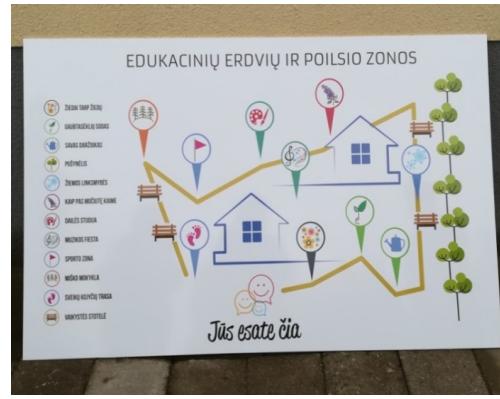
Šiandien vis daugiau mokyklų vadovaujasi visuminiu požiūriu į mokyklos aplinką, todėl edukacines erdves kuria planingai. Apie tokios erdvės užbaigtumą byloja mokyklos aplinkoje įrengti stendai, kuriuose pateikti vietovės planai (1 ir 2 pav.). Šiuose sumažintuose grafiniuose vietovės atvaizduose, plokštumoje, sutartiniai ženklais pavaizduoti ir legendoję apibūdinti visi objektais esantys mokyklos kieme. Planai padeda teisingai orientuotis, parodo

vietovės visumą, pristato galimus maršrutus ir objektus. Turėdami tokią priemonę mokiniai mokosi ją analizuoti, skaityti sutartinius ženklus, suvokia legendos reikalingumą.

1 pav. Kauno Valdorfo mokyklos „Šaltinėlis“ aplinkos planas

2 pav. Širvintų lopšelio-darželio „Boruželė“ edukacinių erdvų ir poilsio zonų planas

Mokyklų aplinkose pastebėta originalių, neįprastų erdvę. Pavyzdžiui, vietoj vejos veši keli kvadratiniai metrai natūralios pievos (3 pav.), leidžiančios miesto vaikams geriau pažinti pievos ekosistemą: būdingus augalus, čia apsilankančius drugius. Kai kur mokyklos teritorijoje įrengti skruzdėlynai (4 pav.), vabzdžių viešbučiai (5 pav.), sliekynai (6 pav.), girdyklos paukščiams. Pasitaikė mokyklų, įrengusiu mini fermas, kuriose auginami poniai, ožkos, vištос (7 pav.).

3 pav. Natūrali pieva
(Ukmergės lopšelis-darželis „Nykštukas“)

4 pav. Skruzdėlynas
(Lazdijų raj. Veisiejų lopšelis-darželis)

5 pav. Vabzdžių viešbutis
(Trakų raj. Lentvario
lopšelis-darželis „Šilas“)

6 pav. „Slieko
laboratorija“ (Vilkaviškio
lopšelis-darželis „Eglutė“)

7 pav. Kornišų vištidiė
(Alytaus raj. Butrimonių
gimnazija)

Daugelis mokyklų savo teritorijoje nuo senų laikų turi daug medžių, bet šiandieniniai vaikai prastai juos pažista. Akivaizdu, kad reikėtų daugiau veiklų gamtoje pažistant medžius, tiriamujų darbų. Pradinių klasių mokytojų patirtis rodo, kad jei mokyklos teritorijoje vaikai išsimena, kur yra klevas, o kur ąžuolas, tai šiuos medžius atradę kitoje aplinkoje, abejoja, suklysta. Vadinas, jų žinojimas nėra gilus, išsimenama vieta, o ne medžio požymiai. Medis galėtų būti įdomus pažintinės veiklos objektas pradedant nuo pažinties su sėklomis, jų surinkimo, pasejimo, daigų auginimo; baigiant šalia mokyklos nupjaunamais senais medžiais. Sie, užėjus didelei audrai, gali kelti grėsmę pastatams, todėl nutarus tokį medį šalinti, reikėtų bent kelmą išsaugoti ugdymo tikslams. Kelmas – tai mini ekosistema, daugelio organizmų, kuriuos būtų naudinga mokiniams pažinti, natūrali buveinė (8 pav.). Šalia tokio medžio kelmo galėtų vykti veiklos ikimokyklinukams, pasaulio pažinimo, biologijos pamokos. Vykdant edukacines veiklas lauke mokiniai susipažintų su medžio biologija, pastebėtų, kuo skiriasi jo gyvenimas skirtingais metų laikais, o įrengus specialius stendus galėtų pamatyti, paliesti ir per jusles patirti, kad skirtingu medžių medieną, žievę skiriasi (9 pav.). Beje, ryškėja tendencija mokyklas apželdinti dekoratyviniais svetimšliaisais spygliuočiais medeliais ir krūmais. Gal tokia aplinka ir estetiška, tačiau, vargu ar labai reikšminga pažintiniu požiūriu. Gal vertėtų pasodinti uosį, guobą ar kitą mūsų kraštui būdingą medį, kurių dažnai nei mokytojai, nei mokiniai tėvai nepažista.

**8 pav. Kelmas – edukacinė erdvė
(Ukmergės lopšelis-darželis
„Nykštukas“)**

**9 pav. Stendas „Medžių mediena
ir žievė“ (Alytaus raj. Butrimonių
gimnazija)**

Lankantis mokyklų edukacinėse erdvėse pastebėta, jog jas kuriant stengiamasi, kad vaikai, veikdami jose, pajustų harmoniją su aplinka, siekiama jų sveikatos išsaugojimo bei stiprinimo. Pokalbiai su aplankytų mokyklų pedagogais, skatina patikėti, jog vis labiau ugdymas persikelia į lauką, daugiau dėmesio skiriamą vaikų buvimui, veikloms gryname ore, aktyviam judėjimui. Negali neatkreipti dėmesio į prie mokyklų irengtus dviračių stovus, atnaujintus aikštynus, naujai pastatytus treniruoklius. Vidaus erdvėse, nors šiame straipsnyje jų neanalizuojame, atsirado relaksacijos ir sensoriniai kambariai, lauke – pokalbių buveinės (10 pav.), ramybės erdvės, bylojančios apie skiriamą didesnį dėmesį ugdytinių emocinei sveikatai.

**10 pav. Pokalbių buveinė
(Kauno lopšelis-darželis
„Žvangutis“)**

**11 pav. Purvynėlis
(Ukmergės lopšelis-
darželis „Nykštukas“)**

**12 pav. Kiemo žaidimai
(Kauno lopšelis-darželis
„Aviliukas“)**

Vaikai turi įgimtą norą žaisti purvo žaidimus. Purvas, kaip pripažsta lauko pedagogikos atstovai Dodge (2007), Little H., Elliot S., Wyver Sh. (2017) labai svarbi medžiaga vaikų kūrybai. Vaikai žaidami su purvu jaučiasi laisvi, todėl veikla su juo ar smėliu / moliu ir vandeniu skatina jų spontaniškumą, ugdo vaizduotę, mąstymo gebėjimus, paliečia visas vaiko raidos sritis. Privežę molio ir įrengę purvynelį (11 pav.), jei įpilsime vandens, turėsime gerą erdvę pyragų kepimui, duobučių kasimui, lipdymui iš molio. Aptartos veiklos ypač veiksmingos susiaudinusiem, nerimastingiems, prislėgtiems vaikams.

Jei vaikai daugiau laiko praleidžia lauke, jiems reikia ir daugiau veiklų. Prasminga išnaudoti kiemelius ir pasiūlyti įvairių žaidimų, juos piešiant, braižant tiesiog ant asfalto ar šaligatvių (12 pav.).

Ugdymo įstaigos turi skirtingą patirtį apie ugdymąsi lauke. Štai lauko darželių ir lauko mokyklų 90 % ugdymo plano įgyvendinama lauke, Valdorfo mokyklose – apie pusę ugdymui skirto laiko tenka laukui, mokyklos kiemui. Yra ir tokų įstaigų, kur per visą dieną ugdytiniai lauke būna iki 1 valandos, nes vis užsimenama apie nepalankias oro sąlygas. Tačiau netinkamas, lietingas, šaltas oras yra tik sąlyginis dalykas. Jei vaikai bus tinkamai apsirengę, o mokyklos kieme bus ugdymui tinkamų erdvų ir ugdymui reikalingų priemonių, ugdomoji veikla natūraliai persikels į lauką. Reikia pripažinti, kad atsiranda daugiau darželių, kur įrengiamos lauko drabužių džiovinimo patalpos, sukabinami kombinezonai, persiaunama guminis batus.

Naudinga mokyklų kiemuose vaikams sudaryti galimybes žaisti šaškėmis (13 pav.) ir šachmatais (14 pav.). Beje, Lietuvos šachmatų federacija ir leidykla „Šviesa“ įgyvendina projektą „Šachmatai mokykloje“, kuriamė dalyvauja 40 Lietuvos mokyklų. Ir šaškės, ir šachmatai vysto mąstymą, stiprina atmintį, lavina gebėjimą sukaupti ir perkelti dėmesį, kas svarbu mokantis kitų dalykų: kalbų, gamtos mokslų, matematikos. Vaikai, žaidžiantys minėtus žaidimus įgyja naudingų gyvenimo įgūdžių – išmoksta valdyti situaciją, priimti iššūkius ir įveikti (o ne apeiti) iškilusias problemas, numatyti tolesnius žingsnius ir atsakyti už savo veiksmus, mokosi laimėti ir išgyventi pralaimėjimą.

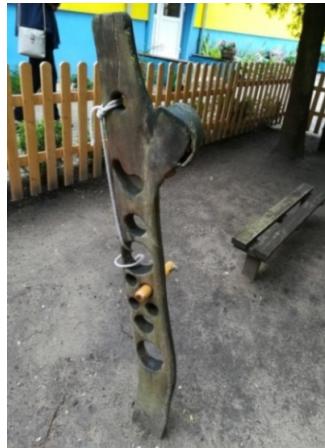
13 pav. Šaškių erdvė
(Lazdijų raj. Veisiejų lopšelis-darželis)

14 pav. Šachmatai lauko
klasėje
(Kauno Panemunės pradinė
mokykla)

Kai kurių darželių aplinka byloja, kad čia esančios priemonės skirtos stiprinti vaikų plaštakos, pirštų, riešo smulkiuosius raumenis, sausgysles, lavinti pirštų koordinaciją, greitį (15 pav.). Lauko erdvė tinkama pažistant laikrodžių, tik reikia rasti daiktą, kas tuo „laikrodžiu“ bus: šulinio dangtis ar medžio kelmas (16 pav.). Matavimo juosta, ruletė, termometrai (17 pav.) – priemonės, tinkančios lauko tyrimams. Pravartu turėti bent porą termometrų: vieną pakabinti saulėtoje vietoje, kitą – pavėsyje. Kelis kartus pamatavus skirtinį medžių kamieno apimtis ar atstumus iki pasitrinktų objekto, greit įgundama ir mokinį spėjimai, kurie pradžioje labai prasilenkia su realybe, pasitreniravus tampa artimais rezultatams.

**15 pav. Priemonė
motorikos lavinimui
(Kauno Valdorfo darželis
„Šaltinėlis“)**

**16 pav. Kiemo laikrodis
(Trakų raj. Lentvario
lopšelis-darželis „Šilas“)**

**17 pav. Termometrai,
matavimo juostos
(Ukmergės darželis
„Nykštukas“)**

Kartais realizuojant gerą idėją nereikia brangių priemonių, užtenka, ant medžio šakų pakabinti krepšius ir padėti dėžes su kankorėžiais (18 pav.). Kankorėžis masažuoja vaiko delną, o juos mėtant iš skirtinio atstumo lavinamas akies taiklumas, judezių tikslumas, pradedama suvokti atstumą ir pažinti erdvę. Taip lavinant stambiąją motoriką lavėja ne tik rankų, pirštų bet ir pečių juostos judesiai. Mokyklos turinčios daugiau resursų, įsirengia įmantesnės judėjimo erdves (19 pav.).

**18 pav. „Taiklioji ranka“
(Trakų raj. Lentvario lopšelis-darželis
„Šilas“)**

**19 pav. Judėjimo erdvė
(Alytaus „Sakalėlio“ pradinė mokykla)**

Buvimas lauke yra neatsiejamas nuo juslių lavinimo. Jau daug mokyklų turi įsirengę pojūčių takus (20 pav.), kuriems įrengti beveik nereikia didelių resursų. Tereikia smėlio, kankorėžių, žvyro, akmenukų, šiaudų ar kitų pigių medžiagų, o ugdomoji vertė didžiulė.

Kiekvienos mokyklos kiemas neįsivaizduojamas be želdinių. Jie yra žinių, informacijos šaltiniai, bandymų, eksperimentų ir tiesioginių aplinkos stebėjimų objektai. Mokyklose auginamos vienmetės ir daugiametės gėlės, dekoratyviniai krūmai, jų aplinkose įrengiami šiltnamiai su komposto dėžėmis (21 pav.). Dažna mokykla jų turi net ne po vieną.

**20 pav. Pojūčių takas
(Kauno lopšelis-darželis „Aviliukas“)**

**21 pav. Šiltnamis su komposto dėže
(Kauno lopšelis-darželis „Žvangutis“)**

**22 pav. Informacija apie medžius
(Vilkaviškio lopšelis-darželis „Eglutė“)**

Daugelyje mokyklų kuriamos vaismedžių kolekcijos (23 pav.), augalų labirintai (24 pav.). Prie augalų pateikiamos etiketės su jų vardais, trumpa informacija (22 pav.), tačiau visa tai neturės didesnės įtakos ugdytinių pasiekimams, jei tai nebus įtraukta į ugdymo turinį, veiklas, jei nebus toliau dirbama su šia medžiaga.

**23 pav. Vynmedžių plantacija
(Ukmergės raj. Vidiškių pagrindinė mokykla)**

**24 pav. Lanksvų labirintas
(Kauno raj. Noreikiškių lopšelis-darželis „Ažuolėlis“)**

Mokyklose mėgstamos pakeliamos lysvės (25 pav.). Čia auginamos daržovės, gėlės, prieskoniniai augalai. Tačiau ugdomajai veiklai jie dar nėra pakankamai panaudojami. Dažnai apsiribojama tuo, kad vaikai pavasarį pasėja sėklas, vėliau prižiūri augalus, laisto. Tačiau vėliau imamas kitų veiklų ir auginamais augalais pasirūpina mokyklos darbuotojai. Darbuotojų pagalbą reikėtų priimti tik vasarą, nes svarbu, kad per atostogas augalai išgyventų ir rudenipop subrandintų derlių. Nuėmus derlių pirmiausia reikėtų susipažinti su augalo dalimis, išsiaiškinti, kokių augalų kurios dalys valgomos; pagal įvardytus kriterijus mokytis lyginti ir gretinti, grupuoti ir klasifikuoti, ieškoti pasekmės – priežasties ryšių. Paskui visą derlių reikėtų išmatuoti, pasverti, fiksuoti rezultatus, braižyti diagramas ir pan. Baigiamoji veikla – nuvalyti daržoves, gaminti patiekalus. Tai, ką vaikai pagamintų, drauge ragautų, valgytų, o tai, kas netiko maistui, panaudotų kitoms veikloms, pvz., technologijų pamokose. „Daržo gėrybės“ galėtų būti projekto ar integruotos veiklos, trunkančios net pora dienų, pavyzdys.

25 pav. Lysvės
(Kauno raj. Garliavos lopšelis-darželis
„Eglutė“)

26 pav. Mokinijų darbų ekspozicija
(Seredžiaus S. Šimkaus daugiafunkcinis
centras)

Meninę, muzikinę veiklą taip pat galima perkelti į lauką. Mokiniai mielai pieštų lauke, išbandytų įvairias technikas. Be to, jei oro sąlygos leidžia, lauke galima eksponuoti mokinijų darbus (26 pav.). Kai kurios mokyklos jau turi įkūrė muzikavimo erdves (27 ir 28 pav.), sceną pasiroydymams. Bendraujant su pedagogais aiškėja, kad šias erdves vaikai mėgsta, nuolat į jas užsuka.

**27 pav. Mediniai muzikos instrumentai
(Kauno Valdorfo darželis „Šaltinėlis“)**

**28 pav. Muzikavimo erdvė
(Lazdijų raj. Kučiūnų pagrindinė
mokykla)**

Mokyklos kiemas – puiki erdvė mokantis gimtosios ar užsienio kalbų, nes Jame daug objektų, užuominų, padedančių turtinant žodyną, kuriant pasakojimus. Sutiki pedagogai tikino, kad įsteigus tokias erdves ir skaitymo veiklas pradėjus vykdyti lauke, vaikai pamilo knygas, pagerėjo jų skaitymo gebėjimai. Tokioje erdvėje paprastai būna bibliotekėlė, skaitytojų kėdės, o teritorijoje „pasislėpę“ pasakų herojai. Gali tekti apsidairyti, pakelti galvą į medį, kad visus pamatyti (29 ir 30 pav.).

**29 pav. Skaitymo erdvė „Pasakų šaly buvau“
(Vilkaviškio lopšelis-darželis „Eglutė“)**

**30 pav. Bibliotekėlė
Marijampolės profesinio
rengimo centas**

Kiekvienos mokyklos aplinka yra tinkama geografijos mokymui. Čia galėtų būti įrengtos meteorologinės aikštelės, pasaulio šalių krypčių nuorodos, rieduliu kolekcijos, saulės laikrodžiai ir pan. Reikia pasakyti, kad kol kas geografijos mokymui(si) mokyklų aplinka išnaudojama mažiausiai. Teko pastebėti tik pasaulio šalių krypčių nuorodas (31 ir 32 pav.) ir įrengtus saulės laikrodžius (33 pav.).

31 pav. Pasaulio šalių kryptys (Lazdijų raj. Kučiūnų pagrindinė mokykla)

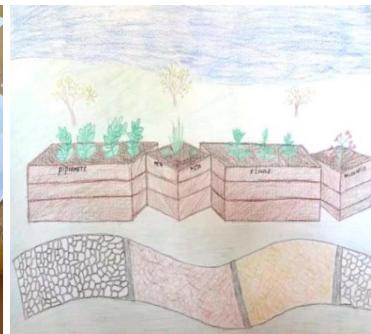
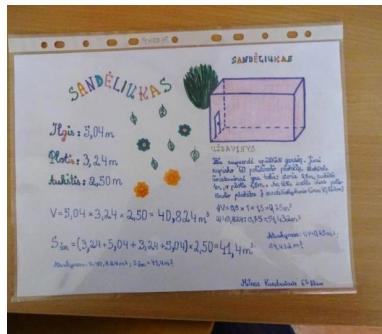

32 pav. Pasaulio šalių kryptys (Alytaus lopšelis-darželis „Pušynėlis“)

33 pav. Saulės laikrodis (Alytaus raj. Butrimonių gimnazija)

Visgi, maža turėti įsirengus lauko edukacines erdves ir organizuoti pamokas, ugdomasias veiklas jose. Dar reikėtų kaupti tokios veiklos įrodymus. Ir ne dėl mokyklos vidaus ar išorinio vertinimo, ar edukacinių erdvų apžiūros – konkurso komisijų vizitų. (Žinoma, naudinga ir jiems). Daug svarbiau kolegialus pedagogų bendravimas, keitimasis parengtais ugdamosios veiklos lauke scenarijais ar jų tobulinimas, veiklos lapų mokiniams rengimas. Tokią didaktinę medžiagą (pamokų, integruotų veiklų aprašus, užduotis, mokinį darbus, nuotraukose ir video įrašuose užfiksuotas veiklas ir t. t.) pravartu kaupti mokyklos bibliotekoje (34 pav.). Ji turėtų būti prieinama ir mokiniams, kurie, pvz., norėdami pravesti ugdomąją veiklą žemesnių klasių mokiniams, čia jau rastų idėjų, padalinamąją medžiagą ar pan.

34 pav. Veisiejų S. Gedos gimnazijos bibliotekoje gausu ugdamosios veiklos lauke įrodymų

Visi, besidomintys mokyklos edukacinių erdvų kūrimo ar pritaikymo ugdymui patirtimi informaciją turėtų rasti mokyklos internetinėje svetainėje (35 pav.). Kol kas mokyklos per mažai išnaudoja virtualios aplinkos galimybes. Tik vienoje kitoje aplankytos ugdymo įstaigos internetinėse svetainėse pavyko rasti rubriką, kurioje būtų pateikta informacija apie lauko edukacines erdves ir veiklą jose, patirties sklaidą ir naujus atradimus. Kai kur mokyklose įrengti stendai, supažindinantys su vietovės paukščiais (36 pav.),

medžiais, vaistiniai augalais. Šią medžiagą būtų pravartu susieti su skaitmenine QR kodo programėle, įrašyta į išmanujį telefoną ar planšetę. Telefonas, gavęs tam tikrą rezultatą, jį pavaizduos ekrane, o mokiniai jį panaudotų pamokoje.

35 pav. Lauko edukacinės erdvės pristatomos Veisiejų S. Gedos gimnazijos internetinėje svetainėje

36 pav. Paukščių pažintinis stendas (Vilkaviškio Alvito pagrindinė mokykla)

Daugelis lankytų mokyklų jau turi įsirengę lauko klases (37 pav. ir 38 pav.). Jos įvairios: vienos apsaugotos nuo tiesioginių saulės spindulių, kitos įrengtos saulėje, vieni ieško jau pagamintų, ar užsako pas gamintojus, kiti paprastesnes, pigesnes įsirengia patys. Juk čia sienų gali ir nebūti, grindų, lubų – taip pat. Kėdutėmis gali tapti rieduliai, kaladės ir pan.

37 pav. Viena iš kelių lauko klasių (Kybartų K. Donelaičio gimnazija)

38 pav. Lauko klasė (Trakų raj. Aukštdvario mokykla-darželis „Gandriukas“)

Dar geriau, kai mokiniai patys įsitraukia kuriant tokias lauko klases. Remiantis kai kurių mokyklų patirtimi, galima teigti, jog savo sumanymus galima įgyvendinti įvairiu metu laiku (39 pav.). Tai dar viena galimybė mokinį saviraiškai ir savirealizacijai. Kelias nuo idėjos iki rezultato stimuliuoja mąstymą ir išradigumą, ugdo mokinį atsakingumą ir pasididžiavimą savo bendruomene, mokykla. Kuriant galima panaudoti įvairius daiktus,

kurie antraipaptu atliekomis. Tokiu atveju, mokiniai dažnai jaučiasi jiems suteikę antrą gyvenimą.

Žinoma, pratinant vaikus gyventi santarvėje su aplinka, reikia ir suaugusiuoj pagalbos nukreipiant tinkama linkme. Pavyzdžiu, surinkdami lietaus vandenį ir tuo vandeniu laistydamai pasodintus augalus, vaikai greitai suvokia tokios veiklos naudą (40 pav.). Kitas svarbus dalykas – savarankiškumo ir savitvarkos ugdymas. Baigiantis dienai ugdytiniai patys turėtų surinkti priemones ir sudėti ten, kur sutarta. Mokyklos aplinkose esančios smėlio dėžės turi būti uždengiamos (41 pav.). Beje, šitas reikalavimas, atrodo, jau šimtu procentų įgyvendintas visose aplankytose mokyklose.

**39 pav. Mokiniai
sukonstruoti lauko klasės
baldai
(Lazdijų raj. Kučiūnų
pagrindinė mokykla)**

**40 pav. Lietaus vandens
surinkimas
(Kauno Valdorfo darželis
„Šaltinėlis“)**

**41 pav. Smėlio dėžė
(Ukmergės lopšelis-
darželis „Nykštukas“)**

Nedažnoje mokykloje pastebėtas viso kolektyvo, o ne tik pedagogų ar administracijos, įsitraukimas kuriant edukacines erdves. Ir nesvarbu, kas mokykloje esi: direktorius, valytoja, virėja. Kai nuo mažiausiojo suprantama, jog visi vaidmenys mokykloje yra vienodai reikšmingi, tuomet visų ir visos idėjos, iniciatyvos išgirstamos ir pastebimos, džiaugiamasi kiekvieno bendruomenės nario indeliu ugdymui, kuris orientuotas į vaiką. Tokiose mokyklose jauti laisvą ir kūrybišką mokytoją, o kartu ir tokį patį jo mokinį, edukacinė veikla jose neturi sienų: vyksta ten, kur bus vaizdžiau, patogiau, įdomiau.

Apibendrinimas

Lankantis mokykloje pastebėta, kad vienos mokyklos turi beveik dešimtmečio patirtį kuriant lauko edukacines erdves ir kasmet stengiasi savo aplinką praturtinti naujomis idėjomis. Kitos mokyklos žengia tik pirmus žingsnius, bet dega noru, iniciatyva, siekia rezultatų ir savo aplinkoje turi pasisekusią sprendimą. Ir vienoms, ir kitoms mokykloms rekomenduotina daugiau susitelkti ties integruota ugdomaja veikla lauko edukacinėse erdvėse, kad ugdytiniai užčiuoptų mokomųjų dalykų sąryšingumą ir turėtų daugiau laiko gilintis į nagrinėjamą turinį.

Gera integruoto ugdymo forma – kelionės gamtiniais – pažintiniais takais. Jie galėtų būti kuriami prie mokyklų, maršrutas testuosi per miestelį ar kaimą ir užsibaigtų vėl mokyklos kieme. Pastebėta, kad kai kurios mokyklos įsikūrusios ant ežero kranto ar

upelio, šalia miško. Tokia geografinė aplinka labai dėkinga gamtinio – pažintinio tako kūrimui. Diskutuojant su bendruomene, ypač mokiniais, būtų galima parinkti įdomiausius, skirtiniems mokomiesiems dalykams tinkančius objektus – stoteles, apgalvoti veiklas stotelėse, parengti aprašus. Tokie takai greitai taptų mėgstama pamokų vieta, o vyresnių klasių mokiniai galėtų būti gidais jaunesniems.

Kalbant apie lauko edukacinių erdvų idėjas, originalius sprendimus, ugdymui pritaikytų objektų įvairovę, aiškiai išsiskiria vaikų lopšeliai-darželiai. Šios mokyklos tampa gerosios patirties šaltiniu ir kitoms mokykloms.

Nepakankamai lauko aplinka išnaudojama geografinės mokymui. Tiriamose mokyklose nepasitaikė geografinių, meteorologinių aikštelių, rieduliu kolekcijų, mažai kur sutiktas saulės laikrodis, vėjarodis, pasaulio šalių krypčių nuorodos, rodyklės, nurodančios konkrečius lauko edukacinių erdvėje esančius objektus ir pan. Lauko edukacinių erdvų žemėlapis ar planas būtų labai naudingas ir pažintine, ir erdviniu mąstymo ugdymo prasmėmis.

Mokyklų lauko aplinkoje norėtusi, kad atsirastų erdvės vandens, dirvožemio, oro tyrimams. Dabar gi dažniau susitelkiama ties gyvosios gamtos objektų pažinimu ir jų tiriamaisiais darbais. Mokiniams būtų įdomūs fenologiniai stebėjimai, tačiau retai kuri mokykla juos organizuoja.

Mokyklų bendruomenėms derėtų susitelkti numatant konkrečias veiklas lauko edukacinėse erdvėse, pedagogams – parengiant konkrečias priemones, kaupiant ugdomosios veiklos aprašus ir jais dalinantis.

Retai, tačiau kai kur pastebėtas mokyklos administracijos „grojimas pirmuoju smuiku“, apeinant diskusijas kolektyve ir pamirštant vaiką, jo amžiaus tarpsnio ypatumus. Tuomet „edukacinės erdvės“ būna gražios, estetiškos, tačiau nutolusios nuo vaiko, nepritaikytos ugdymo proceso realizavimui. Nederėtų pamiršti, kad edukacinės erdvės kuriamos ne dėl konkurso, jos yra gyvenimo mokykloje dalis.

Literatūra

Dillon J., Rickinson M., Teamey K., Morris M., Young Choi M., Sanders D., Benefield P. (2006). The value of outdoor learning: Evidence from research in the UK and elsewhere. *School Science Review*, 87 (320), 107–111.

Dodge, D. T. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas* [Developing the creativity of pre-school children]. Vilnius: Presvika.

Edukacinių erdvų konkursas [Educational Space Competition]. (2018) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2018-10-18]. Prieiga per internetą: https://www.lmnsc.lt/apziuros_konkursas/

Geros mokyklos koncepcija (2015). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2018-10-18]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f2f65120a7bb11e5be7fbe3f919a1ebe>

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2011). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2018-04-15]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>.

Little H., Elliot S., Wyver Sh. (2017). *Outdoor Learning Environments. Spaces for exploration, discovery and risk-taking in the early years*. Crows Nest, NSW: &U Academic.

Sampson S. (2016). *Kaip užauginti gamtos vaiką?* [How to Raise a Wild Child: The Art and Science of Falling in Love with Nature]. Vilnius: Vaga.

Summary

OUTDOOR EDUCATIONAL ENVIRONMENTS: IDEAS AND NEW EDUCATIONAL POSSIBILITIES

Rita Makarskaitė-Petkevičienė

Vilnius University, Lithuania

Educational environments – both natural, and internal, and virtual, digital – help to implement education content, motivate education process participants. Lithuanian students' non-formal education centre has been working purposefully for eight years seeking for the outburst in the country schools creating educational environments and using them for educational needs.

In this article impressions and discoveries are generalised, experienced participating in the national evaluation commission work of the Republic school educational environment contest of 2018 and recommendations are presented for the school outdoor educational environment creation and activity development. Corresponding to the aim, it was sought to answer the following questions: 1) Why is Republic school educational environment contest so important and what is its mission? 2) What are the tendencies of fostering and use of Lithuanian school outdoor educational environments for education? 3) What should be recommended for schools, willing to maximally use outdoor educational environments for educational purposes?

Positive 33 school experience is discussed, creating outdoor educational environments and applying them for education. It is examined, why it is useful to have an outdoor educational environment plan; why outdoor classes are necessary and what they could be; what environments meant for games, languages, artistic education the researched schools have established; how outdoor educational environments are used for natural science education and so on. It is discussed, what else the visited schools lack in outdoor educational environments, how one should supplement them. Recommendations are given, what direction school communities should go, so that outdoor educational environments are maximally employed in the child's education.

Keywords: educational environments, educational needs, comprehensive school.

Received 12 October 2018; accepted 15 November 2018

Rita Makarskaitė-Petkevičienė

PhD., Professor, Institute of Educational Sciences, Vilnius University, 9 Universiteto Street, LT-01131 Vilnius, Lithuania.

E-mail: rita.makarskaite-petkeviciene@fsf.vu.lt